

vyvíjeli tlak na ochranu přírody pro rozumné kompromisy. Je třeba, aby tlak byl větší a soustavný a tyto problémy začaly být systematicky řešeny těmi, komu přísluší a kdo nám může být nápomocen. Nastává nové dotační období, nastavené parametry jsou ještě přísnější a pro čerpání peněz potřebujeme my projektanti i investoři přijatelné podmínky. Podle reakcí zúčastněných jsem viděla, že podobné starosti nemáme jen my," uvedla Ing. Jana Janíková.

Závěr setkání vyvrcholil prohlídkou interiérů obnovené vily Stiassni a byl ukončen komentovaným výkladem (M. Kovář a R. Zámečník) o obnově zahrady Stiassni in situ.

Jednodenního semináře se zúčastnilo takřka padesát zájemců o téma nejen z NPÚ, ale i z mnohých dalších institucí a ze soukromých subjektů vstupujících do procesu obnovy historických zahrad a kulturní krajiny.

Přítomnými hosty a přednášejícími byla kladně hodnocena výsledná podoba obnovené zahrady vily Stiassni (nemovitá kulturní památka), která svým konceptem navázala na identifikovaný stav ze 30. let 20. století, kdy ji užívali brněnští textilní průmyslníci židovského původu Alfréd a Hermine Stiassni.⁸

„Zvolené téma semináře bylo vysoce aktuální, protože problematika obnovy prvorepublikových vilových zahrad nebyla doposud věnována větší pozornost. Samotná obnova zahrady vily Stiassni je ukázkou vhodného sklonu historické podstaty zahrady a jejího soudobého využití," uvedla doc. Ing. Tatiana Kutková, CSc., ze ZF MENDELU.

Organizátorem pracovního semináře byl Ing. Roman Zámečník, specialista na památky zahradního umění z NPÚ, ÚOP v Brně. Prostory pro pořádání semináře poskytl MCMA v Brně, které v areálu vily Stiassni sídlí.

Na všechny zájemce o pátý ročník semináře o historických zahradách v zahradě vily Stiassni (červenec 2016) se těší

Roman ZÁMEČNÍK

■ Poznámky

8 Historii areálu vily Stiassni, včetně rodinných reálií, byla pozornost věnována v: ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 317–327. ISSN 1210-5538.

Vila, villegiatura a jejich interpretace

KOUKALOVÁ, Šárka (ed.). *Letní rezidence Prahanů: Dobřichovice a vilová architektura 19. a 20. století*. Praha : Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2013. 445 s. ISBN 978-80-86516-75-2.

Výpravná kolektivní monografie, jejíž titul se inspiroval titulem článku v časopise *Český svět*,¹ si klade za cíl představit, prozkoumat a interpretovat význam tzv. villegiatury v Dobřichovicích. Villegiatura je podle Rostislava Šváchy „osada, která se skládá z téměř samých vil a letních domů“.² V populárně-naučné publikaci *Slavné vily Středočeského kraje* autorský tým, jehož členkami byly i Šárka Koukalová a Eva Novotná, které v NPÚ zpracovávají vilových osad v okolí Prahy iniciovaly, téma příměstských a předměstských vilových čtvrtí otevřel. Nyní držíme v ruce ještě soustředěnější pohled, kde je možné pátrat po otázce, již si kladl už jeden z otců moderních dějin umění Carl Friedrich von Rumohr, když nabádal ke zkoumání a interpretaci okolností, z nichž a za nichž umělecké dílo vzniklo.³ Autorský tým se ještě více zaměřil na rozkládání kulturního i sociálního habitu objednavatelů, z čehož je možné skvěle číst kořeny celé škály architektonických stylů, které nám dobřichovické vily nabízejí. Vědecký funkcionalismus střídá estetický funkcionalismus, hned vedle nacházíme různé historismy, tradicionalismy a klasicismy a zcela se zde bortí představa dějin architektury jako (chronologického) husího pochodu stylů.

Oproti jiným soudobým publikacím o moderní architektuře tato vyčnívá v mnoha ohledech. Padesát pět monografických kapitol o jednotlivých stavbách uvádí série podrobných rozsáhlých studií, které se pokoušejí o interpretaci. Jakkoli je hermeneutika základním kamenem dějin umění, řada knižních a dokonce i vědeckých výstupů často trpí její záměnou za pouhý popis nebo výčet. Ambice vysvětlit jev villegiatury na reprezentativním příkladu Dobřichovic co nejsoučasnejším myšlením je největším a následovánhodným přínosem.

Teoreticky se Šárka Koukalová ve své studii opírá hlavně o kritickou studii *The Villa: Form and Ideology of Country Houses* Jamese Ackermanna z roku 1985,⁴ přičemž toto interpretační východisko naznačil už Švácha ve *Slavných vilách*. Ackermann v návaznosti na sociální (objednavatelské) dějiny architektury formuloval několik inspirativních závěrů. Psal například, že objednavatelská základna moderních venkovských vil se rekrutovala z rychle zbohatnuvších podnikatelů, kteří neuměli správně artikulovat své umělecké požadavky.⁵ Je škoda, že se toto tvrzení autorka nesnaží ověřit nebo vyvrátit na konkrétních příkladech z tuzemské situace. Potvrzením je třeba František Müller, podnikatel ve stavebnictví, který nechal při stavbě

svého honosného domu ve Střešovicích Adolfu Loosovi a Karlu Lhotovi volnou ruku, oproti tomu ale řada podnikatelů měla představu poměrně jasnou a s umělci spolupracovala velmi aktivně a kreativně.

Ackermannův názor má ještě hlubší základ právě v sociálních dějinách umění. Jak se dočteme ve studiích Stefana Muthesia nebo Wernera Oechsline, vůdčích postav evropského mainstreamu dějin raně moderní architektury, vzestup buržoazní vily (tomuto deskriptivnímu termínu se autorka rovněž nepochopitelně vyhýbá) byl přímo závislý na vzestupu moderního kapitalismu.⁶ Pokud autorka sleduje diskusi o typu vily, jeho společenský kontext a diskurzivní reflexi, nabízí se pozdější kritika buržoazní architektury vedená levicovými architekty ve 30. letech v čele s Karlem Teigem, pro nějž byla vila jako symptom kapitalismu terčem třídního boje.⁷ Je ale pochopitelné, že tyto in-

■ Poznámky

1 B. a. Letní rezidence Prahanů. *Český svět*. 1905, roč. 1, č. 19 (14. 7. 1905), s. 142. Bez ISSN.

2 ŠVÁCHA, Rostislav (ed.). *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha : Foibos, 2010. ISBN 978-80-87073-22-3. S. 10.

3 Srov. KROUPA, Jiří. Tři návraty k Rumohrovi. *Umění*. 2000, roč. XLVIII, č. 1, s. 3–21. ISSN 0049-5123.

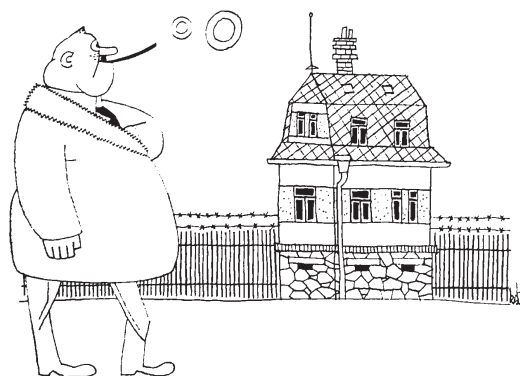
4 ACKERMANN, James. *The Villa: Form and Ideology of Country Houses*. Princeton : Princeton University Press, 1985. ISBN 9780691099118.

5 Koukalová cituje na s. 15.

6 Srov. např. MUTHESIUS, Stefan. *Předmluva*. In VYBÍRAL, Jindřich. *Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900*. Brno : Barrister & Principal; Praha : VŠUP, 2011. ISBN 978-80-87474-47-1; ISBN 978-80-86863-96-2. S. 7–8.

7 Srov. TEIGE, Karel. *Architektura a třídní boj*. ReD. 1910, roč. III., č. 10, s. 297–310. Bez ISSN; přetištěno v AULICKÝ, Miloš; AULICKÝ, Zdeněk; HILMEROVÁ, Olga (red.). *Karel Teige: Výbor z díla II. Zápasy o smysl moderní*

SOUKROMÝ ARCHITEKT A JEHO DÍLO

Obr. Bez autora, karikatura *Soukromý architekt a jeho dílo*. *Architektura ČSR*. 1948, s. 54. (Reprofoto: Ladislav Zikmund-Lender, 2015)

terpretace už zdaleka přesahují fokus předmětné knihy. Hovoří-li ale stať Václava Kratochvíla o osudech vil v dobřichovické villegiatuře po roce 1945, je nutné dodat, že komunistická nenávisť k vilovému typu měla ideologické pozadí v odmítnutí funkcionalistické (kapitalistické) avantgardy.

Dalším výrazným rysem knihy je velmi přesná práce s prameny a literaturou. Šárka Koukalová ve své úvodní stati věnuje recepci jednotlivých vil v soudobé literatuře celou podkapitolu. Každý z meziválečných architektonických časopisů měl ale svůj okruh čtenářů i určitý prosazovaný světový názor, pozoruhodná by tedy byla i konfrontace toho, které stavby se objevovaly v kterém tisku a s jakým hodnocením a jaké bylo pozadí této publicity. Pozornost autorky se místo toho stáčí spíše na zakladatelské postavy i uskupení dobřichovické vilové lokality – obchodníka Matěje Suda, právníka Miroslava Krajníka a Dobřichovického spolku okrašlovacího. Koukalová se tak vrací k přesvědčení, že dějiny architektury jsou především vědou historií, a s archivářskou přesností rekonstruuje podíl jednotlivých stavebníků, donátorů a jejich vzájemné sociální kontakty, z nichž vyrostla touha po vytvoření kultivovaného obytného prostředí. Dobřichovická villegiatura má totiž stejnou strukturalistickou vlastnost jako každý jiný kvalitní urbanismus: její hodnota je mnohem vyšší než součet částí, které ji tvoří.⁸

Ještě širší pohled a kontext přináší stať Vladimíra Czumala. Pokouší se o pojmenování hodnot dobřichovické vilové osady prostřednictvím kanonických proudů dějin moderní architektury a dodává tak knize to, co následující hesla bohužel většinou postrádají: fundovanou komparaci. Všimá si pro naše prostředí určujícího textu Zdeňka Wirtha Villa v časopisu *Styl*,⁹ anglických teorií k tématu vily ať už M. H. Bailieho Scotta (Wirthův překlad jeho knihy *Dům a zahrada*

u nás vyšel v roce 1910) či Williama Morrisa (kde Czumalo zmiňuje jeho socialistické politické zázemí, ale už opomíjí vyložit, jak se tento názor promítl do jeho příspěvku k individuálnímu bydlení) nebo myšlenky zahradiho města anglo-amerického publicisty Ebenezer Howarda. Nevynechává nejvýraznější ozvuk anglického domu mimo britské ostrovy v díle německého architekta Hermanna Muthesia (vydal knihu *Das Englische Haus*, která u nás rovněž rezonovala). V našem prostředí bylo podle Czumala klíčové zázemí ve vídeňském modernismu Otto Wagnera (v knize *Moderní architektura* se principy stavby rodinného domu rovněž zabýval) a jeho žáků. Podobu českého venkovského domu na přelomu 19. a 20. století ovlivnil i zájem o folklor podněcený Jubilejní výstavou v roce 1891 a Národopisnou výstavou v roce 1895.¹⁰ Chybí zde už ale různé marginálnější příručky, jako třeba kniha *Rodinný dům* z pera polyhistora Josefa Kafky a architekta Emila Králíčka.¹¹ Řada vil, zvláště z 20. let (např. vila Karla Šercla čp. 205 nebo dům Albíny Honzákové čp. 206), jsou totiž stavby navržené mimo evropské i tuzemské kánony a uspokojivá interpretace a srovnání jim bohužel chybí.

Spíše deskriptivní charakter má poslední ještě nezmiňovaná úvodní studie Stanislava Svobody o zahradní architektuře jednotlivých vil. Bohužel se zde neseťkáme s komparací s díly kanonických zahradních tvůrců (František Thomayer, Camillo Schneider, Otakar Fierlinger, Josef Kumpán, Josef Vaněk).¹² Nepochybuje-li o tom, že i zahradní architektura je předmětem zájmu dějin umění, pak tomuto médiumu musíme přiznat i atributy uměleckého díla: je tedy rukou vytvořeným autonomním nosičem uměleckého gesta a uměleckého prožitku. Hodnoty děl se pak dobíráme právě komparací podobností i komparací odlišností.

Přestože autorský tým nedeclaruje inklinaci k žádnému z aktuálních metod dějin umění/architektury, můžeme knihu označit za bytostně současnou. Předkládá v únosné míře široké kontexty i archivní detaily a na tom staví obraz takové architektury, která nevzniká žádným divinatorickým aktem (jak si modernisté často

představovali), ale je dána sociálními a ekonomickými podmínkami, světovým názorem stavebníka i architekta, jejich kulturním habitem a také jejich limity, módností versus moderností nebo nároky osobní či korporátní reprezentace. Rumohrův požadavek okolností, z nichž a za nichž unikátní hodnoty jednotlivých architektur i přidané hodnoty celku vznikly, kniha vyčerpává beze zbytku a především proto ji lze označit za příkladnou pro další zpracovávání a prezentaci celků moderní architektury. Jen je možné do budoucna vznést přání ještě více a ještě odvážnějších interpretací a komparací.

Stranou pozornosti nesmí zůstat nadstandardně kvalitní fotografie Martina Chuma, Mirka Páska a Ondřeje Příbyla, ale též střizlivě a věcně zvolená archivní obrazová dokumentace a v neposlední řadě uměřená a vkusná grafická úprava Martina Pivrnce, jež potvrzuje frazém, že méně znamená více.

Ladislav ZIKMUND-LENDER

■ Poznámky

tvorby: *Studie z 30. let*. Praha : Společnost Karla Teiga, 2012. ISBN 978-80-903884-3-7. S. 26–49.

8 O organickém urbanistickém růstu Dobřichovic podrobně pojednává kapitola ŠULC, Jaroslav. Územní plánování a územní rozvoj Dobřichovic v 19. a 20. století. In KOUKALOVÁ, Šárka (ed.). *Letní rezidence Pražanů: Dobřichovice a vilová architektura 19. a 20. století*. Praha : Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2013. ISBN 978-80-86516-75-2. S. 70–89.

9 WIRTH, Zdeněk. *Villa. Styl*. 1910, roč. II., č. 1, s. III–IV. Bez ISSN.

10 Srov. CZUMALO, Vladimír. Letovisko Dobřichovice v dějinách české architektury. In KOUKALOVÁ, Š., cit. v pozn. 8, hlavně s. 54–62.

11 KRÁLÍČEK, Emil; KAFKA, Josef. *Rodinný dům: Praktický rádce pro každého, kdo zamýšlí vlastní bydlo si zřídit nebo zřízené chce zdokonalit*. Praha : Nakladatelství Šolc a Šimáček, 1911. Bez ISBN.

12 K tomu srov. např. ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní architekti první republiky. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 309–316. ISSN 1210-5538.